

ciserade krav på ekonomisk gottgörelse som ofta aldrig ens behöver sättas i verket. Dessutom har speciella aktörer med standardkontrakt – företagare – ytterligare effektiviserat förhandlandet om ansvarstagandet.

Att arbeta mot lön skulle Nagel knappast beteckna som ett utslag av den fria viljans ansvarstagande. Däremot att arbeta trots att utkomsten redan är garanterad. (Är det t ex så vi sett på den svenska sjukförsäkringen?) Det är nog ändå till sist incitamentsstrukturen det kommer an på. Att filosofin inte skulle ha upptäckt detta, enligt Nagels framställning, förefaller egendomligt.

Moraliska föreställningar som är inlärdade eller intuitiva kan uppenbarligen, enligt Nagel, utgöra incitament för handlande. Han tar upp ett konkret exempel: varför bör man inte stjäla någon annans paraply när man skall ut i regnet? Svaret är att man själv inte skulle vilja att andra utsatte en för detta. I förlängningen av

denna Konfucius regel finns argumentet att man själv har ett egenintresse av att leva i ett samhälle där medborgarna undviker att skada varandra. Men Nagel tar inte upp denna förlängning. I stället tror han att han kan generalisera ömsesidighetsregeln som motiv för moraliskt handlande på samma sätt som Kant gjorde på sin tid: den som håller på att drunkna har rätt att kräva att du offrar livet eftersom du själv skulle kräva det i motsvarande situation. Nagel kan lika litet som andra moralister skilja avhållandet från egoism från påfordrandet av altruism. Därför går han också ned sig i ett trask av resonemang om "social rättvisa" i slutet av boken.

Thomas Nagels bok har en diffus anstrykning av kristet-socialistiska värderingar. Den bör läsas med ett starkt kritiskt sinnelag och kan då utgöra ett utmärkt incitament för utvecklandet av alternativa synsätt.

NILS ANDRÉN:

Ett nordiskt alternativ – statsförbund eller förbundsstat?

Kritiker av den nuvarande europapolitiken, vars syfte är svenskt medlemskap av EG, antyder ofta alternativa handlingsvägar. Dessa tycks vanligen leda i två, i och för sig icke oförenliga riktningar. Den ena bygger på en argumentering som har rötter i den tidigare officiella, svenska inställningen till EG.

Europa är mer än EG och Sverige bör hålla sig öppet inför det större Europa. Det är en inställning som alltså präglats också inlägg från officiella understödjare av den nya europapolitiken. Öppenhet mot det större Europa kan vara gemensamt för både EG-anhängare och EG-motståndare.

W Agrell, J Bengtson, P O Enquist m fl:
EG/EU – till vilket pris. LT förlag,
Stockholm 1992

Den andra argumenteringen är rent nordisk. Den utmålar ett fördjupat och bredat nordiskt samarbete som ett direkt alternativ till EG-politiken, och åberopar därvid gärna det tidigare alleuropeiska argumentet. Flertalet nordister av detta slag brister dock i konkretion, när det gäller hur ett sådant samarbete skall utformas och vad det skall omfatta.

Med den torra som råder på djärva och förnyande nordiska utopier är en konkret skiss till ett nordiskt statsförbund av Jörgen Bengtson ett välgörande undantag. Det har den spännande rubriken *Statsförbundet Norden – ett alternativ till Europeiska unionen*. Bengtson skriver i en samling uppsatser med bidrag av tretton kända akademiska, litterära och politiska EG-kritiker och motståndare. Författarnamn som P O Engquist, Per Gahrton, Karl Erik Lagerlöf m fl antyder att det är en talangfullt skriven bok. Den borde uppkalla EG-anhängarna till lika talangfullt skrivna dementier och motbevis. Just nu tycks dock i den svenska EG-debatten motståndarna bestämma agendan. Politiskt är det intressant att de aktiva politikerna kommer från centern, socialdemokratin, vänsterpartiet och, utanför riksdagen, miljöpartiet. Också en övertygad europé nödgas medge att tåget till Bryssel måste akta sig för frestande stickspår i andra riktningar.

Bengtsons bidrag handlar egentligen lika mycket eller mer om varför EG är fel än varför Norden är rätt. Det inleds med en rad kategoriska påståenden om negati-

va verkningar av ett EG- (i praktiken även ett EES-) medlemskap. De vore värda en egen anmälan. Ett påpekande dock. Att EG enligt Maastrichtfördraget skall bli en förbundsstat av amerikansk modell innebär en grov förväxling mellan européernas drömstat och den europeiska verkligheten.

Här skall vi dock koncentrera oss på vad som sägs om ett nordiskt statsförbund. En utgångspunkt är att Danmarks nej i folkomröstningen har gett "Norden en fantastisk möjlighet att ge det nordiska samarbetet en andra start, som gick förlorad när planerna på Nordek föll våren 1970". Det kan låta bestickande men är öppet för flera invändningar. Just nu verkar det som om EG-kapitulationen i Edinburgh inför de danska kraven har avsevärt minskat eller helt avlägsnat den "fantastiska möjligheten". Också EES-avtalet har skapat bindningar som försvårar de nordiska visionernas förverkligande. Å andra sidan har Bengtson rätt då han pekar på att Finland, vars försiktighet föll Nordek-planen, nu har betydligt större handlingsfrihet. Andra positiva förutsättningar anses ligga i de starka negativa EG-opinionerna i alla de nordiska länderna. Frigörelsen i Östeuropa har stärkt argumenten för bredare europeiska samarbetsmöjligheter än de som erbjuds inom EG-ramen.

Det nordiska statsförbundet skall inte vara en förbundsstat eller federation, inte – hemska tanke – en "EG union i nordisk tappning". Att medlemsstaterna skall vara självständiga är dock egentligen snarare en väsentlig principiell likhet, inte en skillnad i jämförelse med EG/EU. I den nordiska skissen understryks dock självständigheten av en erkänd utträdesmög-

lighet – vilket EG/EU saknar, lika mycket som utträdesförbud. Den begränsas av att beslutanderätten på vissa områden skall förbehållas den gemensamma (nordiska) nivån. Förslaget till nordiskt statsförbund innehåller i själva verket viktiga federala drag som Maastricht-unionen saknar. Hit hör "en noggrann uppräkning av vilka områden som är nationella respektive nordiska angelägenheter". Det är med andra ord den i alla federala strukturer vitala kompetensfördelningen tydligare markerad än genom Maastrichtprocessens luddigheter om "subsidiaritet" eller "närhet". Ett tydligt federalt drag är att "statsförbundet" skall ha en suverän statsbildnings centrala institutioner, en grundlag, ett direktvalt parlament, regering och domstol. Grundritningen till den formella strukturen pekar också mot att det Nordiska statsförbundet skall ha en obestriddlig demokratisk legitimitet.

Bland de områden som anses särskilt lämpliga för den gemensamma styrelsen nämns främst de traditionella nordiska samarbetsfrågorna kultur, utbildning, forskning, kommunikation och sociala frågor. Till de traditionella frågorna hör egentligen också det som författaren be-tecknar som en andra kategori gemensamma kvalitetsnormer, "public service" – organ av olika slag och infrastrukturella och regionala investeringar. En gemensam valutapolitik eller gemensam valuta anses ge uppenbara ekonomiska fördelar. Miljöfrågorna finns också med i katalogen över gemensamma frågor.

Exempelsamlingen på gemensamma beslutsfrågor visar stor återhållsamhet och en rädsla för en alltför stark gemensam myndighet. Förslaget innehåller också andra punkter som t v begränsar dess federala karaktär. Kompetensfördelningen mellan stater (och regioner) å ena sidan och de gemensamma beslutsorganen å den andra tänks tydligen endast till en del vara preciserad i grundlagen. Skissen är något oklar: det verkar närmast som om den nordiska kompetensen i övrigt skall bero på delegeringsbeslut i de nordiska parlamenten. Många för den nationella suveräniteten avgörande, centrala områden skall uppenbarligen reserveras för medlemsstaterna. Statsförbundets beslutskompetens omfattar inte utrikes-, säkerhets- och försvarsfrågor. I dessa skall Tinget tydligen utöva inflytande som ett "idé- och diskussionsforum".

Även om den ambitiösa skissen till det nordiska statsförbundet inleds med en deklarerad avsikt att undvika förbundsstaten konstaterar dess arkitekt dock att det rör sig om en process som till slut kan leda till både försvarsförbund och förbundsstat.

Det är i grunden samma osäkerheter och samma möjligheter som utmärker planerna för det framtida EG eller EU. Också här rör det sig om en mycket oviss dynamisk process, som sedan en tid verkar ha gått i stå. För EG-kritikerna framstår osäkerheten när det gäller EG som rent negativa. När det gäller deras egna visioner framställs de snarare som positiva möjligheter.